
I N M E M O R I A M

In memoriam

KAJETAN GANTAR
(1930–2022)

Kot skoraj vse klasične filologe, ki so zdaj dejavni v Sloveniji, je tudi mene doletel privilegij, da sem študirala pri akademiku prof. dr. Kajetanu Gantarju. Vendar se v tem zapisu ne bom posvetila osebnim spominom ali anekdotam, čeprav se jih je v letih nabralo kar precej. Namesto tega želim izpostaviti profesorjevo pomembno, včasih kar ključno vlogo v nekaterih stanovskih društvih, ki združujejo znanstvenost in strokovnost z nago-varjanjem širšega občinstva. S tem imam v mislih predvsem Društvo za antične in humanistične študije (DAHŠ) in Društvo slovenskih književnih prevajalcev (DSKP).

Začnimo pri DSKP (1953–), strokovnem združenju prevajalcev leposlovja, humanistike in družboslovja, ki skrbi za ohranjanje visoke ravni prevajalskega dela, mreženje književnih prevajalcev in uveljavitev stroke. Svoje cilje uresničuje s prirejanjem javnih literarnih in debatnih večerov (v zadnjih letih ciklov »Pridobljeno s prevodom« in »Prevajalec in mesto«), predavanj ter letnih mednarodnih prevajalskih simpozijev in seminarjev za prevajalce slovenske književnosti v tuje jezike. Tujim in domačim prevajalcem omogoča rezidenčno bivanje v Sloveniji in izdaja strokovne publikacije o prevajalstvu (revijo *Hieronymus*, tematske zbornike, edicijo *Studia translatoria*). Profesor Gantar je bil eden najuglednejših članov društva, saj je sodil med vrhunske prevajalce iz klasičnih jezikov na Slovenskem in s svojim obsežnim prevajalskim in pedagoškim delom kazal pot novim generacijam prevajalcev iz stare grščine in latinščine. Njegov opus so sestavljali grški in rimski pesniki in dramatikci od Homerja, Sapfo in Pindarja prek Katula in Propercija do Horacija in Ovidijevih *Metamorfoz*, prav tako pa filozofska proza, zlasti Aristotelovi *Nikomahova etika* in *Poetika* ter psevdo-Longinov traktat *O vzvišenem*. O pomenu njegovega prevajalskega in filološkega dela zgovorno priča dejstvo, da je leta 1969 prejel Sovretovo

nagrado in leta 2022 Prešernovo nagrado za življenjsko delo – priznanje, ki je za prevajalce skoraj nedosegljivo. V letih 1984–1986 je vodil DSKP kot predsednik, leta 2003 pa je bil izvoljen za častnega člana.

Še pomembnejšo, ustanovno vlogo pa je imel profesor Gantar pri DAHŠ. DAHŠ si po mnogih poteh prizadeva za širjenje antične kulture kot temelja evropske kulture. Če začnemo pri najmlajših generacijah: sodeluje s pristojnimi organi pri reševanju vprašanj, povezanih s poukom latinskega in grškega jezika, in že od leta 1975 organizira državno tekmovanje iz latinščine za gimnazijce. Od leta 2016 za gimnazijce redno organizira poletno šolo klasičnih jezikov (prva leta v Grčiji, po izbruhu pandemije 2020 pa v Sloveniji) s programom, ki obsega jezikovni pouk, predavanja, delavnice in ogleda antičnih spomenikov. Med dejavnostmi, namenjenimi pretežno odraslim, najprej omenimo redno izdajanje revije *Keria* (1999–), najstarejše in dolgo edine slovenske znanstvene in strokovne publikacije, ki je specializirana za področje klasične filologije, v sodelovanju z Znanstveno založbo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Od leta 2009 DAHŠ prireja vsakoletni Grošljev simpozij (od 2012 skupaj z Inštitutom za arheologijo ZRC SAZU), katerega glavni vodili sta interdisciplinarnost in povezovanje klasične filologije z drugimi znanstvenimi disciplinami. Za vse te dogodke, ki redno bogatijo slovensko kulturno, znanstveno in strokovno sceno, pa ima velike zasluge prav profesor Gantar kot eden od ustanoviteljev društva. Na srečo je zapustil o tem tudi zapis, članek »Spomini na ustanovitev Društva za antične in humanistične študije Slovenije«, ki je izšel leta 2000 v *Kerii* 2.2 na str. 239–242. Naj torej spregovori o dogodkih iz tistega časa z lastnimi besedami:

V petdesetih letih je obstajal aktiv profesorjev latinščine, ki se je sestajal v prostorih nekdanje klasične gimnazije (današnje Osnovne šole Prežihovega Voranca). Toda to še ni bilo društvo, čeprav je naredilo tudi že nekaj korakov v tej smeri. [...]

Leta 1974 so jugoslovanski klasični filologi prevzeli obvezo, da organizirajo kongres *Eirene* v Dubrovniku. *Eirene* je bila zveza društev klasičnih filologov takratnih socialističnih držav. [...] Prof. [Milan] Grošelj je mene predlagal v pripravljalni odbor tega kongresa, ki se je več kot eno leto sestajal v prostorih takratne Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti (JAZU) v Zagrebu. Pripravljalni odbor je uglednega zagrebškega latinista, podpredsednika JAZU, prof. Veljka Gortana izvolil za predsednika, mene pa za tajnika kongresa. Na sestankih pripravljalnega odbora je bilo sprejeto priporočilo, naj se ustanovijo

republiška društva za antične študije (Hrvatje so takšno društvo že imeli), nato pa naj se republiška društva povežejo v Zvezo društev za antične študije Jugoslavije. Čeprav sem se branil, sem prevzel moralno obveznost, da pripravim ustanovitev ustreznega društva v Sloveniji.

Takoj po koncu dubrovniškega kongresa sem se lotil dela. Po predpisih je društvo lahko ustanovila skupina najmanj desetih ustanovnih članov, programsko zasnovano društva je morala odobriti Republiška konferenca SZDL [Socialistične zveze delovnega ljudstva], nato pa se je društvo registriralo pri Državnem sekretariatu za notranje zadeve.

Ni bilo težko najti deset podpisnikov. [...] Nato so sledila mukotrpna pogajanja na SZDL, kjer bi radi videli, da se oblikujemo kot sekcija v okviru kakega že obstoječega društva (npr. Društva za tuje jezike ali Zgodovinskega društva). Vendar nismo odnehali in ne popustili. Nazadnje smo po poldrugem letu pogajanj vendarle dosegli vpis v register društev.

Sledil je boj za denarna sredstva pri takratnih samoupravnih interesnih skupnostih (Kultura skupnost, Izobraževalna skupnost), ki je trajal kaki dve leti. Končno smo si izvojevali nekaj skromnih, simboličnih sredstev [...]

Prvi društveni odbor smo sestavljali: podpisani kot predsednik, Silvo Kopri-va (podpredsednik), Matija Pogorelec (tajnik), Zdenka Beran (blagajničarka), Primož Simoniti, Katja Pavlič (predstavnica študentov); Erika Mihevc-Gabrovec je bila predsednica nadzornega odbora.

Komaj kak mesec po ustanovitvi je društvo doživelo svoj ognjeni krst: Matija Pogorelec, tajnik društva, je po svojih zvezah dobil v roke zaupni dopis, ki ga je Ana Tomić v imenu mestnega Zavoda za šolstvo poslala vsem ljubljanskim osnovnim šolam, naj ne ustanavljajo novih latinskih paralelnih razredov, že obstoječe latinske paralelke pa naj ukinejo.

Dilema, pred katero se je znašel takratni društveni odbor: naj na ta zaupni dopis reagiramo ali ne? [...] Sestavil sem posebno protestno izjavo, s katero se je odbor v celoti strinjal. Kot predsednik društva sem prevzel obveznost, da to izjavo objavim v sredstvih javnega obveščanja.

Naslednje jutro sem odšel v uredništvo Dela, k Titu Vidmarju, uredniku kulturne rubrike. Predlaganega besedila ni hotel objaviti kot izjave društva, češ da to ni v skladu z uredniško politiko: takšno izjavo bi lahko objavili le s soglasjem RK SZDL. Vedel sem, da bi to pomenilo najmanj polletno zavlačevanje in »mehčanje«, saj SZDL na naše ostro besedilo ne bi dala svojega blagoslova. Pač pa mi je predlagal, da lahko besedilo objavim v svojem osebnem imenu, kot individualni podpisnik, seveda z vsem osebnim tveganjem. Po telefonskem posvetu s člani odbora sem besedilo podpisal v svojem imenu in ga objavil kot svoj osebni izdelek (kar je v resnici tudi bil). V takšni obliki je bilo besedilo takoj naslednji dan brez cenzure v *Delu* objavljeno pod naslovom *Zavržena klasika*.

Odmev je bil silovit. Na Osnovni šoli Prežihovega Voranca je bil sklican masovni roditeljski sestanek, ki se je razbesnel v pravi vihar. *Delo* je dobilo toliko pisem bralcev na to temo, da jih čez nekaj dni ni več hotelo objavljati, pač pa je namesto tega objavilo neko izjavo OO ZKS Zavoda za šolstvo pod demagoškim naslovom *Nihče ne preganja latinščine iz osnovne šole*, kjer je bilo med drugim svetohlinsko zapisano, da si bodo celo »prizadevali za razširitev pouka latinščine in tudi za pouk drugih klasičnih jezikov, npr. grščine«. [...]

Odmeve na to polemiko so objavljali tudi drugi časopisi – *Ljubljanski dnevnik*, *Pavliha*, *Sodobnost*, *Naši razgledi*. Latinščina je sicer izgubila bitko, ni pa izgubila vojne. Že obstoječi homogeni latinski razredi na Osnovni šoli Prežihovega Voranca so bili sicer v resnici ukinjeni. Vendar je ravno ta akcija naredila latinščino v takratnih »svinčenih letih« tudi politično atraktivno in zanimivo kot eno redkih oblik intelektualne opozicije proti tedanji uradni ideologiji. Zanimanje za pouk latinščine je vidno poraslo in tudi najbolj zadrti nasprotniki na zavodu za šolstvo so nas poslej otipavali s precejšnjim respektom, čeprav svojega odklonilnega odnosa do latinščine in klasike oziroma do naše stroke in do naših pogledov na vzgojo in izobraževanje niso mogli prikriti.

Društvu sem predsedoval štiri leta. Delo sem opravljal z veseljem, bilo je zanimivo in prijetno, saj sem imel okrog sebe zanesljive, požrtvovalne in pogumne sodelavce. Organizirali smo številna posvetovanja in predavanja, tekmovanja iz latinščine za srednješolce, zbirali smo sredstva za sofinanciranje Žive antike itd.

Po štirih letih sem vodstvo društva izročil prof. dr. Primožu Simonitiju, ki mi je že dotlej stal ob strani kot moja desna roka. Sam pa sem prevzel novo funkcijo: po takratnem ključu je na Slovenijo prešla vrsta, da prevzame Zvezo društev za antične študije Jugoslavije. Postal sem predsednik Zveze in moja sodelavka, prof. dr. Erika Mihevc-Gabrovec, je postala tajnica Zveze. Poleg drugih obveznosti (zagotovitev sredstev za članstvo v FIEC [Fédération internationale des associations d'études classiques] oz. sploh včlanjenje v to najvišjo mednarodno znanstveno organizacijo za našo stroko, sodelovanje v raznih mednarodnih akcijah itd.) je bila moja poglobitna naloga, da organiziram obširno znanstveno zborovanje na zveznem nivoju. Organizirali smo znanstveno zborovanje v Žalcu, ki je bilo strokovno na zavidljivi višini. [...]

Iz teh spominov profesorja Gantarja se jasno izlušči podoba predanega in energičnega filologa, ki je ob vseh akademskih in prevajalskih nalogah našel še čas in voljo za ustanovitev društva v zelo neugodnih razmerah. Sadovi njegovih prizadevanj živijo še danes: DAHŠ in DSKP postajata vse bolj aktivna in prepoznavna. Nasledniki profesorja Gantarja v obeh društvih si bomo vsekakor še naprej prizadevali stati in obstati; s tem se ne

bomo poklonili le klasičnim jezikom in prevajanju, ki so bili naša življenjska izbira, temveč tudi prizadevanjem in dosežkom velikega slovenskega filologa in prevajalca, ki nas je leta 2022 zapustil.

Nada Grošelj

(Zapis, osnovan na avtoričinem govoru na žalni seji za prof. Gantarja, je v malenkostno drugačni različici prvič izšel v reviji *Keria* 24.2 (2022), 33–36.)

In memoriam

VENO TAUFER
(1933–2023)

Pred časom me je na lepem zbadla misel, da se z Venom Tauferjem že dolgo nisva slišala. Potem pa je takoj prišla vest, da se je poslovil za vedno. Zla slutnja je bila torej upravičena in zato še toliko bolj turobna.

Najini poti sta se desetletja srečevali in prepletali, najsibo v radijski in televizijski hiši, kjer sva delala, na Tomšičevi 12, kjer sta domovali pisateljsko in prevajalsko društvo, na nešteti literarnih in kulturnih dogodkih, še najljubša pa so mi bila počitnikovanja v Milni na Visu, kjer je RTV Ljubljana, pozneje RTV Slovenija, imela sindikalni dom. In midva sva si leto za letom hodila tja polnit baterije v čudovitem okolju neokrnjene narave, malo pa tudi zaradi dela ali druženja z največkrat isto družbo ljubiteljev obmorske in podmorske narave.

Vena, slovensko legendo besedne umetnosti, je vedno že ob prihodu v Milno čakala »pesnikova miza«, postavljena v senco pod skrivenčenimi borovci, v kotiček s čudovitim razgledom na zaliv tik pod njimi. Piko na i je dodala še Venova žena, ki mu je iz Ljubljane vsakokrat pritovorila lončnico in mu jo postavila na mizo, za navdih, morebiti. Bilo je delovno okolje, o kakršnem lahko samo sanjaš. Po delu pa si je, prijetno utrujen, na ramo zavihtel senčnik in odkorakal na skale na drugi strani zalivčka, da se je na mesto senci nastavil še sončnim žarkom. In ob večerih ribjemu razvajanju pri domačinu v sosednjem zalivu.

O Venu je bilo v skoraj devetdesetih letih bogatega ustvarjalnega življenja napisanih nešteto člankov, intervjujev, literarnih študij, tudi utemeljitev nagrad, ki jih je prejel lepo število. Velja za začetnika domače moderne poezije in predhodnika pesniške avantgarde. Globok poklon si zasluži za nekatere pobude, še zlasti za mednarodni literarni festival Vilenica, ki je prispeval k povezovanju in demokratizaciji v srednjeevropskem prostoru in ga je vodil do leta 1998. Izjemno obsežen je Tauferjev prevodni opus iz najrazličnejših jezikov. Vzporedno s pesniškimi začetki je že prevajal sodobne francoske, ruske, makedonske, srbske in hrvaške pesnike, nato tudi angleške in ameriške avtorje. Pomembni so še njegovi prevodi proze

ter predvsem sodobne dramatike. Društvo slovenskih književnih prevajalcev mu je leta 1976 podelilo Sovretovo nagrado za prevoda poezije Tina Ujevića (*Ujević*, 1975) in Vlada Uroševića (*Pesmi*, 1975).

Med letoma 2000 in 2005 je bil Venó predsednik Slovenskega centra PEN, dva mandata je predsedoval mednarodnemu komiteju Pisatelji za mir mednarodnega združenja PEN. Bil je tudi predsednik Društva slovenskih pisateljev (od 2011 do 2013). Med številnimi nagradami naj razen Sovretove omenim Jenkovo in Župančičevo nagrado ter Prešernovo nagrado za pesniški opus, kot redni član Evropske pesniške akademije (Académie Européenne de Poésie) pa je bil tudi prejemnik številnih mednarodnih nagrad.

Zelo aktiven je bil tudi na drugih področjih. Od leta 1985 do 1989 je kot tajnik Društva slovenskih pisateljev sodeloval v gibanju za demokratizacijo in osamosvojitve Slovenije. Med drugim je bil soustanovitelj Slovenske demokratične zveze SDZ in soavtor Majniške deklaracije. Njegova zadnja pesniška zbirka je izšla leta 2016, a v njegovih predalih se gotovo skrivajo še številni jezikovni biseri, kajti, kot je rekel, »brez jezika ni zgodbe in ni pesmi, brez zgodbe in pesmi pa ni jezika.«

V moji spominih pa bo velikan slovenske književne ustvarjalnosti vedno tudi sivolasí gospod v senci pod skrivenčenimi viškimi borovci.

Duřanka Zabukovec

In memoriam

BRANIMIR NEŠOVIĆ
(1952–2023)

Branimir Nešović je z ustanovitvijo založbe Modrijan sredi devetdesetih let pustil neizbrisno sled v slovenskem založništvu. Pred tem je bil dolgoletni novinar *Dela*, specializiran za kulturo in šolstvo. In še prej, zelo kratek čas, sredi sedemdesetih let, še kot mladenič, moj profesor sociologije na bežigrasjski gimnaziji.

V spominu ga imam kot mirnega in odločnega človeka, ki ni rinil v dijakke. Kdor je hotel kaj odnesti od njegovih predavanj, je odnesel, kdor ne, pač ne. In ta odločnost je bila gotovo potrebna, ko je leta 1996 ustanovil eno prvih založb, ki so začele delovati v samostojni Sloveniji. Začela je z učbeniškim programom – sam je že leta 1993 skupaj z Jankom Prunkom napisal prvi »poosamosvojitveni« učbenik zgodovine 20. stoletja za 8. razred osnovnih šol, ki je doživel kar deset ponatisov – in na njegovi podlagi sčasoma razvil obsežen segment domačega in prevodnega leposlovja ter stvarne literature. Svoj poklic (ali poslanstvo) je v intervjuju za *Delo* avgusta 2010 definiral zelo preprosto: »Založništvo pomeni zalaganje denarja, da se knjiga izda.« Urednikovanje je bilo zanj filigransko delo, vsaka knjiga pa unikaten izdelek. Zelo dobro je poznal proces nastajanja učbenikov, ki ga je primerjal s pravo »kalvarijo«; po eni strani je tu pomanjkanje avtorjev, po drugi podvrženost nenehnim spremembam (ki so v družboslovju ideološke narave, v naravoslovju pa posledica kopičenja znanja, saj se hoče »stroka, utelešena v univerzi, prezrcaliti v osnovne šole«), po tretji spet nezadovoljstvo javnosti in učiteljev zaradi prenatrpanega programa ter omalovaževanje klasičnih učbenikov (in delovnih zvezkov) nasploh. Računica se na koncu ni izšla, a nikakor ne zato, ker Branimir Nešović, kot je dejal v intervjuju za *Buklo* oktobra 2009 ob odprtju knjižarne v Ljubljani – v času, ko so vsi oznanjali zaton tiskane knjige in prisegali na elektronsko – »po duši ni bil trgovec«.

Poleg odločnosti je bila za ta založniški podvig vsekakor potrebna tudi strast, in v njegovem primeru to ni bila le strast ljubitelja knjig, ampak predvsem zgodovinarja. Ta je vtisnila pečat tudi njegovemu urednikovanju,

saj je v slovenski prostor pripeljal imena odmevnih sodobnih zgodovinarjev, kot sta recimo Orlando Figes s svojo slovito rusko trilogijo pa Keith Lowe s povojno zgodovino Evrope; založba je bila tudi ena redkih, ki se je posvečala izdajanju del iz antike in o antiki. Med njenimi velikimi podvigi lahko omenimo zbirko Euroman, ki je hotela bralcem približati tudi sodobno književnost »manjših« narodov velike evropske družine. V njej so leta 2008 – v času, ko je založba šele dobro stopala na pot leposlovnega založništva – na dan knjige, 22. aprila, izdali 27 knjig hkrati, kolikor je bilo pač držav članic Evropske unije. Kot je v predstavitvenem zborniku zbirke dejal Nešović, je to zbirka »27 pogledov na svet in na Evropo, ki se suče v tem vesolju, ki se menda širi in širi« in v kateri »smo se kar na lepem znašli«. Založniška pravljica – že naslovi nekaterih zbirk so bili pravljični: Svila, Nostalgija – je trajala dobrih dvajset let, izšlo je okoli 700 knjig in 400 učbenikov in gradiv, odprli sta se dve knjigarni, poleg tiste v Ljubljani še ena v Škofji Loki, v katerih so se vrstili dogodki z avtorji in prevajalci, nato pa se je nenadno in – vsaj za zunanjega opazovalca – na videz nerazumljivo končala. Spominjam se osuplosti ob zaprtju knjigarne na Trubarjevi ulici. In ob prvem knjižnem sejmu, na katerem Modrijana ni bilo več. Kot da je zazijala globoka vrzel, rana.

V tem času je šla skozi »roke« založbe vrsta avtorjev in prevajalcev, in tako sem po dobrega četrto stoletja svojega nekdanjega profesorja znova srečala tudi jaz. Pri tem velja poudariti, da je imel Branimir Nešović do prevajalskega dela zelo spoštljiv odnos: prevajalcem je zaupal in je na njihov predlog uvrstil v svoj program marsikatero knjigo. Za nastanek zbirke Euroman, na primer, je – poleg neutrudni urednici in sopotnici Bronislavi Aubelj – največje zasluge pripisoval prav prevajalcem, ki so bili povečini tudi avtorji spremnih besed. In prav na Modrijanovih knjigah so se prevajalci sčasoma začeli pojavljati tudi na knjižnih platnicah, kar v tistem času še ni bila povsod samoumevna praksa. Dobro se je zavedal, kako težko in zahtevno je prevajalsko delo in koliko časa je potrebne za mojstrstvo v tem cehu, kajti – kot je dejal v že omenjenem intervjuju za *Delo* – »res dobri začnejo s talentom in potem razvijajo veščine na tisočih straneh in v desetletjih dela«. Začetnikom je svetoval, naj se najprej preizkusijo v prevajanju za literarne revije ali radio, ter opozarjal na škodljivo miselnost, da se lahko tega dela loti kar vsak, ki misli, da pozna jezik, sploh v poplavi cenene literature, ki jo je brez dlake na jeziku poimenoval »naravna nesreča«.

In ne nazadnje: Branimir Nešović je bil romantik. Čeprav je ob okrogli mizi »Ni dobrih knjig brez dobrih urednikov« januarja 2013 svoj prispevek v *Pogledih* poimenoval »Konec romantike«, je v njem vendarle govor prav o »romantiki urednikovanja«, kot temu sam pravi. In čeprav je ta romantika, povezana z ljubeznijo do knjig in s časom, ko je bil izid vsake knjige »krona uredniškega dela z avtorjem ali prevajalcem, poklon mnogim uram debat, razjasnjevanjem, izpitim buteljkam, prižganim čikom«, po njegovih besedah zdaj v primežu marketinga in prodajnih strategij »malce osenčena«, je vendarle še tu in tako rekoč v navzkrižju z logiko časa nezadržno vztraja, pa naj je ostala »kot blesk prejšnjih desetletij ali izraz neminljivosti našega odnosa do knjige«.

Branimir Nešović je odšel. Prezgodaj. Prevajalci in prevajalke ga bomo pogrešali.

Seta Knop

In memoriam

MARIJA JAVORŠEK
(1939–2024)

Dne 11. februarja 2024 je slovenska kultura izgubila prevajalko, ki je zlepa ne bo mogoče nadomestiti. Marija Javoršek (1939–2024), ki se je nenadno in nepričakovano poslovila od nas, je bila namreč pripadnica izumirajoče, če ne zdaj že kar izumrle vrste: prevajalka, ki je z velikim užitkom, znanjem, veščino in pesniško tankočutnostjo najraje slovenila starejša francoska pesniška besedila, spisana v strogih formalnih oblikah. Po njenih besedah so ji bile dobrodošle prav omejitve, ki jih prinašata metrum in rima, ker so ji začrtale ris, znotraj katerega je lahko dala duška svoji prevajalsko-pesniški inovativnosti.

Že med študijem francoščine in italijanščine na ljubljanski Filozofski fakulteti, še bolj pa seveda zatem, se je njeno poklicno življenje sukalo predvsem okoli knjig. Bila je bibliotekarka v Narodni in univerzitetni knjižnici in v Biblioteki SAZU ter delovala kot korektorica in lektorica. Literarne in gledališke prevode je začela objavljati v prvi polovici sedemdesetih let 20. stoletja, v naslednjih desetletjih pa se je posvetila daljšim francoskim verzim delom iz odmaknjenih obdobj, čeprav je prevedla tudi več proznih del, denimo dve knjigi Marguerite Yourcenar in *Heptameron* Margarete Navarske (z Radojko Vrančič).

Med najzahtevnejše in najobsežnejše prevode njene najljubše zvrsti, poezije, vsekakor sodijo *Pesem o Rolandu*, *Pogrebna koračnica Jeana Geneta*, izbor La Fontainovih basni, *Lais Marie de France*, Rože zla Charlesa Baudelaira, *Pesmi o Jutrovem* Victorja Hugoja in *Vitez z levom ali Roman o Yvainu* Chrétiena de Troyesa ter poezija francoske renesanse (Louise Labé in Marceline Desbordes-Valmore). Posebno mesto v njenem opusu je posvečeno francoski klasicistični dramatiki, ki jo je prevedla v formalno zahtevne francoske aleksandrince. Prevedla je celoten opus Jeana Racina (zanj je leta 1995 prejela Sovretovo nagrado), pa tudi več kot deset dram Pierra Corneilla. Med njimi si zasluži posebno omembo trojica *Horacij*, *Cina* in *Pompejeva smrt*, ki je izšla pod krovnim naslovom *Rimske politične tragedije* in ji leta 2013 prinesla nagrado Prešernovega sklada. V utemeljitvi

je bil poudarjen prevajalkin »izjemen posluh za klasicistično poetiko in rimsko zgodovinsko tematiko« kot tudi pretanjena pesniška spretnost.

Kljub bogatim prevajalskim izkušnjam Marija Javoršek nikoli ni popustila pri rigoroznem piljenju novih prevodov. Najraje jih je tudi predebatirala s kakim drugim strokovnjakom za francoščino, najprej s svojo najboljšo prijateljico, znamenito prevajalko Prousta Radojko Vrančič, nato z mlajšim sinom Janom Jono Javorškom. Poleg vsega, kar je izšlo za njenega življenja, pa je zapustila obsežen opus neobjavljenih prevodov, ki še čakajo založnika. Z Marijo Javoršek smo izgubili mojstrico besede, veliko prevajalko, ki je formalno izbrušeno poezijo prevajala z neverjetno spretnostjo, posluhom in občutkom.

Nada Grošelj

In memoriam

ALENKA STANIČ
(1938–2024)

Draga Alenka!

Kolegici in prijateljci sva bili skoraj petinštirideset let – dolga zgodovina ... Ogromno spominov naju veže, a beseda ob slovesu tako težko steče. Kje naj sploh začnem? Najbrž bo najbolje kar pri začetku – najinem začetku.

Spoznali sva se leta 1980 v Murski Soboti, kjer je Pomurska založba predstavljala novosti iz takrat zelo ugledne in odmevne zbirke s povednim naslovom Mostovi. Tvoj avtor je bil iz Indije, moj iz Benina. Že med navdihujočim nekajdnevnim druženjem sva se zbližali in takoj po vrnitvi v Ljubljano je stekla akcija: včlanila si se v Društvo slovenskih književnih prevajalcev in zaprosila za status samostojne umetnice, kot smo se takrat svoobodnjaki imenovali, ob prvem naslednjem občnem zboru društva pa si se pridružila tudi upravnemu odboru in me nasledila v funkciji tajnice. In si vzorno oddelala tri mandate. Ob Janku Modru, Franetu Jermanu, Kajetanu Gantarju, Radojki Vrančič in drugih, zdaj že pokojnih stebrih društva, ter mnogih, ki smo še tu in se te spominjamo kot skrbne, učinkovite in srčne sodelavke. Seje, čeprav pogosto maratonske, so se brez izjeme nadaljevale pri Mikiju v zgornjem nadstropju, kjer so se v iskrivih pogovorih spletale in utrjevale vezi med nami. Tako kot med vsakoletnimi prevajalskimi simpoziji, ki so bili zmerom dobro obiskani in kjer smo gostili tudi kolege iz drugih republik takratne širše domovine. To so bili še časi pisalnih strojev, fizične pošte, stacionarnih telefonov in predvsem osebnih stikov. Kraje in hotele, kjer smo organizirali srečanja, je bilo treba preveriti v živo in pri organizaciji teh dogodkov sva pogosto sodelovali. Bili sva dober tim.

Spoznali sva se ob knjigah in najini pogovori so se seveda pogosto vrтели okrog njih, tistih, ki sva jih brali, in predvsem tistih, ki sva jih prevajali. V tvoji bibliografiji je poleg nekaj velikih imen, kot so Jukio Mišima, Saul Bellow in Angus Wilson, tudi več del z družbeno problematiko, prevedenih iz angleščine ali iz ruščine, za katera si napisala tudi spremna besedila, nekatera pa je prispeval tvoj soprog, ugledni novinar, dopisnik in velik poznavalec mednarodnih zadev Janez Stanič. In seveda še marsikaj, v

glavnem romani, ki si jih prevajala za vrsto založb od Cankarjeve in Mladinske knjige do Pomurske založbe, Prešernove družbe, Borca in Obzorij. Med žanrskimi so ti bili menda posebno ljubi trije izpod peresa Agathe Christie. Ob tem mi spomin uhaja k prevajalskemu srečanju v bohinjskem hotelu Bellevue, kjer sva dobili sobo z njenim imenom na vratih. Spat si šla pred mano, in da te ne bi zbudila, sem zlezla v posteljo v temi ... in z nogo zatipala nekaj mrzlega. Pod odejo me je čakal nož. Kako značilno tvoja šala!

Bila si prevajalka z izrazitim občutkom za sočnost jezika, domiselna iskalka zanimivih izraznih možnosti, vendar vedno spoštljiva do avtorja izvirnika. To je bilo očitno tudi pri prevodih otroških knjig, pri katerih sva sodelovali v zadnjih letih pred izdihom Pomurske založbe. Tistih knjigic si se lotevala z velikim navdušenjem in tvoji prevodi so bili živahni in hudo mušni, čeprav v glavnem ni šlo za zgodbice, ampak bolj za stvarno literaturo in bi prav lahko postali tudi suhoparni. Pri vsem si vedno našla pravo mero.

Najino srečanje v Murski Soboti pa je pomenilo začetek še ene skupne poti. Ravno v tistem času se je na našem vrtu začela redno zbirati pisana družčina, katere del sta kmalu postala tudi vidva z Janezom. Moške sta zanimali predvsem zelena miza in bela žogica, me smo se družile ob kavi in malo navijale, vsi pa smo se imeli lepo in se veliko smejali. Bili so tudi skupni izleti, kjer smo pod vodstvom našega staroste Mitja Brodarja spoznali mnogo krajev in zanimivosti, ki jih drugače nikoli ne bi; pa praznovanja vsega mogočega ... čudovita doživetja. Ta družčina se je žal že močno osula, kolikor nas je še, pa še vedno držimo skupaj in smo danes tukaj in te že pogrešamo.

Ko so nam otroci zrasli, sem te spoznala še v eni vlogi: vlogi babice. Svojim vnukom si odkrivala svetove s knjigami, glasbo, plesom, športom, skrbela za njihove obšolske dejavnosti in jih bogatila z izkušnjami. Nekoč sva si zamislili počitnice z vnuki in jih tri poletja zapored tudi izpeljali. In Alenka, ti res nisi bila babica za crkljanje, ampak za akcijo. Česa vse nismo počeli! Hribolazenje, jahanje, plavanje, adrenalinski park ... Vedno si bila pripravljena z otroki tudi kaj ušpičiti ali pa brcati žogo, in če je bilo treba, za dobro tekmo tvegati tudi poškodbo. Pogumna babica.

Ko je približno pred letom dni udarila bolezen, se je pokazala tvoja izjemna moč, pozitivnost in ja, spet pogum, sicer drugačne vrste. Nisi se vdala, nisi se pritoževala, veselila si se obiskov, telefonskih pogovorov, dokler si jih zmogla, pozdravov. Pogovor s tabo je bil zmerom živ, nisi samo

poslušala, sodelovala si, vse te je zanimalo. In ničkolikokrat si povedala, kako vesela in hvaležna si, da si lahko doma, in pohvalila otroke, ki so tako lepo skrbeli zate, ter zdravstveno ekipo. V urah, ko si bila sama, pa so ti še do pred kratkim delale družbo kdo drug kot knjige. In tvoja muca, tvoj Mungus, ki se je danes zjutraj tudi poslovil, da se ti pridruži.

Zdaj si omagala. Hvala ti za dolgoletno prijateljstvo, Alenka, tvojim otrokom in vnukom pa iskreno sožalje. Vsem nam boš ostala v toplem spominu.

Maja Kraigher

In memoriam

ANI BITENC
(1933–2024)

Ani Bitenc, pionirka in dragocena mentorica podnaslovnega prevajanja z izjemnim prevajalskim opusom, leta 2013 prva prejemnica nagrade Brede Lipovšek za življenjsko delo na področju filmskega in televizijskega prevajanja, ki jo podeljuje Društvo slovenskih filmskih in televizijskih prevajalcev, je po diplomi iz angleškega in francoskega jezika na Univerzi v Ljubljani svojo prevajalsko kariero začela pri Vesna filmu. Postopki prevajalskega dela tako za kinematografe kot za televizijo so se v pol stoletja seveda močno spremenili, čeprav bistvo ostaja enako: prevod mora vsebovati pravo besedo na pravem mestu, biti prirejen tako, da ga gledalci brez težav spremljajo, ter vsebinsko in slogovno posredovati duha izvirnika.

Bitenčeva je bila vodja prevajalskega oddelka na Televiziji Ljubljana, pozneje Televiziji Slovenija, od njegove ustanovitve leta 1974 do upokojitve leta 1994. Takrat se je začelo tudi oblikovanje meril podnaslovnega prevajanja, Bitenčeva pa je prevajalce vodila in usmerjala pri njihovem delu ter z lektorji skrbela za jezikovno ustreznost in kakovost prevodov. Ravno ta merila so bila podlaga za oblikovanje študija na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je bil v 90. letih prejšnjega stoletja ustanovljen prevajalski oddelek. Delo Ani Bitenc in njen vpliv na razvoj podnaslovnega prevajanja pri nas sta neprecenljiva, svoje prevajalsko znanje pa je dokazala s številnimi prevodi iz angleškega in francoskega jezika ter ga vsa leta prenašala na sodelavce.

Poleg prevajanja za film in televizijo se je posvečala tudi književnemu prevajanju in se že zgodaj vključila v vodenje Društva slovenskih književnih prevajalcev. Leta 1986 je bila kot prva ženska izvoljena tudi na predsedniški položaj Društva. Z njenim prihodom in aktivnim delovanjem so se članicam bolj na široko odprla vrata do vidnejših položajev v društvenih organih. Čas njenega predsedovanja so zaznamovala legendarna prevajalska srečanja, poskrbela pa je tudi za izdaje letnih zbornikov strokovnih prispevkov. Ko smo bili še del skupne države, sta bila pomembna tudi zastopanje DSKP v jugoslovanskem prostoru in udeležba na drugih jugoslovanskih prevajalskih srečanjih. Ani Bitenc je svoje delo v Društvu opravljala

izjemno spretno, odgovorno, gospodarno, predvsem pa diplomatsko, z milino in prijaznostjo. V zahvalo za njeno predanost in strokovno delo ji je Društvo slovenskih književnih prevajalcev decembra 2023 podelilo naziv častne članice.

Dušanka Zabukovec

In memoriam

ANDREJ PERIC
(1979–2024)

Decembra 2024 se je poslovil Andrej Peric (prej Pleterski), književni prevajalec iz angleškega, slovaškega in francoskega jezikovnega območja in prevajalec slovenske književnosti v angleščino in slovaščino. Njegovo prevajalsko delo si zasluži tehtno razpravo, ob tej priložnosti spomina na kolega naj zadostuje premislek o rezultatih in sledeh, ki ji je pustil za sabo.

Ni vsem dano, da lahko z izjemno tankočutnostjo doživljajo poezijo ali glasbo. Kot tudi ni samoumevno, da je nekdo pripravljen posvetiti vse življenje in vse svoje napore književnemu prevajanju. Andrej Peric se je zavestno odločil za to pot. Rojen in odraščal je v Poljčanah, srednješolsko izobraževanje je nadaljeval v Mariboru ter postal prva generacija študentov prevajalstva na Filozofski fakulteti v Ljubljani (smer francoščina-angleščina-slovenščina). Čas študija, ki ga je rad obujal, so zaznamovali gledališče in sodobna dramatika, prevajalka Tina Mahkota in predavateljica Meta Grossman. Svojo diplomsko nalogo je posvetili prevajanju kot poetološko-ideološki manipulaciji na primeru romana Patricka Whita in nadaljeval s prevodoslovjem tudi na doktorskem študiju. Izpopolnjeval se je v Strasbourgu, Košicah in v Španiji. Slovaščini se je intenzivno posvečal v okviru štiriletnega lektorata. Njegova poklicna pot je povezana s prevajanjem in poučevanjem tujih jezikov in slovenščine kot tujega jezika, temu je sledila zavestna odločitev, da se posveti izključno književnemu prevajanju. Preseli se na Obalo, kjer kot samostojni kulturni delavec piše, bere, prevaja in vzpostavlja ter ohranja stike na daljavo z avtorji, uredniki, kolegi, prevajalci in prijatelji.

Andrej Peric pa ni bil aktiven samo kot prevajalec, pač pa kot medkulturni posrednik, moderator literarnih dogodkov, pisec spremnih besedil, urednik in prevajalski mentor. Za svoje prevajalsko delo je bil tudi nagrajen: leta 2012 in 2015 je bil prejemnik Lirikonovega zlata za prevode poezije, 2014 pa je prejel nagrado Radojke Vrančič za prevod romana Laurence Plazenet *Sama ljubezen*. Bil je član žirije Mednarodnega literarnega festivala Vilenica, ob čemer je kot prevajalec in sourednik sodeloval pri številnih antologijah in zbornikih ter dejavnostih Društva slovenskih pisateljev.

Vidno je prispeval k nominaciji slovaške pesnice Mile Haugove za nagrado vilenica. Aktivno pa je sodeloval tudi pri festivalu Lirikonfest v Velenju.

Prevajalski opus Andreja Perica obsega več kot dvajset knjižnih prevodov, izdanih pri osrednjih in manjših slovenskih založbah, posebej zavezan je bil Sodobnosti in Javnemu skladu RS za kulturne dejavnosti. Ves čas je objavljajal prevode in spremna besedila v revijah, kot so *Mentor*, *Sodobnost*, *Apokalipsa*, *Literatura*, *Rp./Lirikon 21* in *Glosolália*, ter oblikoval radijske oddaje za Prvi program Radia Slovenija in Program ARS. Njegov knjižni prevodni prvenec je izšel leta 2011 in od takrat dalje je redno izdajal tako knjižne kot revijalne in antologijske prevode. Do nekaterih avtorjev, kot so Nick Cave, Édouard Louis, Jana Bodnárová in Mila Haugová, je čutil posebno spoštovanje in jim posvetil več zapisov. Pri izboru tako francoskih kot angleških in slovaških avtorjev je nemogoče spregledati, da mu je bila ljuba zahtevna književnost, za prevode je izbiral zapostavljene in samosvoje avtorske glasove.

Posebno poglavje prevodnega opusa Andreja Perica predstavlja prevajanje slovenske poezije v tuje jezike: v angleščino in slovaščino je med drugim prevedel izbor poezije Milana Dekleve (*Darwin gre v jedilnico*, 2015), Maje Vidmar (*The Gift of Delay*, 2017) ter poezijo Josipa Ostija, Svetlane Makarovič, Alojza Ihana, Braneta Mozetiča, Lucije Stupice in mnogih drugih.

Na Oddelku za slavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani smo ga povabili k sodelovanju kot člana komisije v okviru študentskega prevajalskega natečaja, njegovo neprecenljivo mentorsko delo pa se je s študenti slovakistike med letoma 2010 in 2022 nadaljevalo na Prevajalnicah Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti. Poleg vsakoletnih revijalnih objav prevodov in intervjujev z avtorji je Prevajalnica prinesla tudi ambiciozen knjižni program. Sodelujoči študenti so pod uredništvom mentorja Andreja Perica v zbirki *Mentorjeva prevajalnica* izdali kar štiri knjižne prevode: dve prozni antologiji, dve pesniški zbirki in tri dramska besedila. Kot je sam izpostaljal pomembno vlogo strokovnjakov in posameznikov, ki človeka zaznamujejo, tako je tudi s svojim pristopom, strogostjo in humorjem kot prevajalec in mentor pustil globoke sledi med soprevajalci, kolegi in študenti.

Slovaška književnost je z njim postala v slovenskem literarnem prostoru sinonim za kakovostno, moderno, provokativno in polnovredno evropsko književnost. Izpostaviti velja nagrajen izbor *Slovaške pravljice* ter antologijo sodobne kratke zgodbe. Največji doprinos predstavljajo izbori in prevodi ne le sodobnih, temveč tudi temeljnih literarnih imen druge polovice

20. stoletja, kot so Jan Johanides, Mila Haugová, Jana Bodnárová ali Dominik Tatarka, ki so danes del slovenskega prevodnega kanona.

Andrej Peric se je v petindvajsetih letih svoje ustvarjalne poti vedno znova vračal k prevajanju poezije, kar je z vso odgovornostjo in številnimi odrekani postalo njegovo življenjsko poslanstvo. Zadnji zapisi iz leta 2024 so prevodni dnevnik *Prevajalec mirovnik?*, slovaški izbor Mozetičeve poezije *Cmúľam mangovú kôstku* ter pesniška zbirka *Pesmi iz zraka*, soavtorski prevod z Lucijo Stupico v Kanadi rojenega ameriškega pesnika Marka Stranda. Obsežna in tehtna zapuščina spoštovanega in dragega kolega Andreja Perica ter njegov moralni zgled kulturnega delavca, ki je predan svojemu delu, naj ostane v spominu prevajalske skupnosti.

Špela Sevšek Šramel